

O‘ZBEKISTONDA VOYAGA YETMAGANLAR HUQUQLARINI HIMOYA QILISHNING HUQUQIY ASOSLARI

Bo‘ronova Maftuna Shaymardon qizi

Termiz davlat universiteti Yuridik fakulteti talabasi

ANNOTATSIYA: Mazkur maqolada O‘zbekiston Respublikasida voyaga yetmaganlar huquqlarini himoya qilishning huquqiy asoslari, bolalar manfaatlarini ta‘minlashga qaratilgan milliy va xalqaro huquqiy me‘yorlar, davlat siyosati hamda huquqni muhofaza qiluvchi organlarning faoliyati tahlil qilinadi. Shuningdek, voyaga yetmaganlarning huquq va erkinliklarini ta‘minlashda Konstitutsiya, “Bola huquqlarining kafolatlari to‘g‘risida”gi Qonun hamda xalqaro konvensiyalarning ahamiyati yoritib berilgan.

KALIT SO‘ZLAR: voyaga yetmaganlar, bola huquqlari, huquqiy himoya, Konstitutsiya, xalqaro huquq, huquqiy kafolat, davlat siyosati.

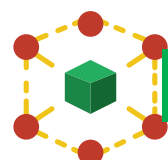
АННОТАЦИЯ: В данной статье анализируются правовые основы защиты прав несовершеннолетних в Республике Узбекистан, национальные и международные правовые нормы, направленные на обеспечение интересов детей, государственная политика, а также деятельность правоохранительных органов. Кроме того, раскрывается значение Конституции, Закона «О гарантиях прав ребенка» и международных конвенций в обеспечении прав и свобод несовершеннолетних.

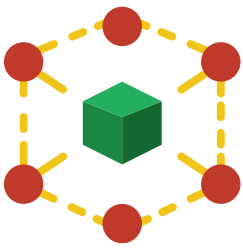
КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: несовершеннолетние, права ребенка, правовая защита, Конституция, международное право, правовые гарантии, государственная политика.

ÖZET: Bu makalede Özbekistan Cumhuriyeti’nde reşit olmayanların haklarının korunmasının hukuki temelleri, çocukların çıkarlarını sağlamaya yönelik ulusal ve uluslararası hukuk normları, devlet politikası ve kolluk kuvvetlerinin faaliyetleri analiz edilmektedir. Ayrıca, reşit olmayanların hak ve özgürlüklerinin sağlanmasında Anayasa’nın, “Çocuk Haklarının Güvenceleri Hakkında” Kanununun ve uluslararası sözleşmelerin önemi açıklanmaktadır.

ANAHTAR KELIMELER: reşit olmayanlar, çocuk hakları, hukuki koruma, Anayasa, uluslararası hukuk, hukuki güvence, devlet politikası.

ABSTRACT: This article analyzes the legal foundations for the protection of minors’ rights in the Republic of Uzbekistan, national and international legal norms aimed at ensuring the interests of children, state policy, and the activities of law enforcement agencies. In addition, the importance of

the Constitution, the Law “On Guarantees of the Rights of the Child,” and international conventions in ensuring the rights and freedoms of minors is highlighted.

KEYWORDS: minors, children’s rights, legal protection, Constitution, international law, legal guarantees, state policy.

Kirish

Voyaga yetmaganlar huquqlarini himoya qilish masalasi bugungi kunda xalqaro hamjamiyat va barcha demokratik davlatlar oldida turgan eng muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Chunki bolalar jamiyatning eng nozik qatlamini tashkil etib, ularning huquq va manfaatlarini ta’minlash davlatning kelajak taraqqiyoti bilan chambarchas bog’liqdir. Shu sababli ham O‘zbekiston Respublikasida voyaga yetmaganlarni har tomonlama qo‘llab-quvvatlash, ularning huquq va erkinliklarini kafolatlash davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida e’tirof etilgan.

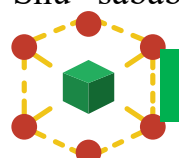
Mamlakatimizda amalga oshirilayotgan sud-huquq islohotlari jarayonida inson huquqlari, ayniqsa bolalar huquqlarini himoya qilishga alohida e’tibor qaratilmoqda. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida har bir bolaning yashash, ta’lim olish, sog‘lig‘ini saqlash, erkin fikrlash va himoyalani huquqlari mustahkamlangan. Yangi tahrirdagi Konstitutsiyada ham bolalar manfaatlarini ta’minlash, ularni zo‘ravonlik, ekspluatatsiya va kamsitishning barcha shakllaridan himoya qilish davlatning asosiy vazifalaridan biri sifatida belgilangan.

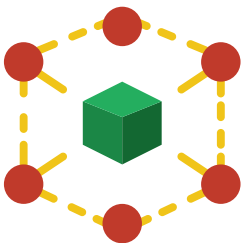
Voyaga yetmaganlar huquqlarini himoya qilishning huquqiy asoslari nafaqat milliy qonunchilik, balki xalqaro huquq normalari bilan ham mustahkamlangan. Xususan, O‘zbekiston Birlashgan Millatlar Tashkilotining “Bola huquqlari to‘g‘risida”gi Konvensiyasiga qo‘shilgan bo‘lib, ushbu xalqaro hujjat talablarini milliy qonunchilikka tatbiq etish bo‘yicha keng ko‘lamli chora-tadbirlarni amalga oshirib kelmoqda. “Bola huquqlarining kafolatlari to‘g‘risida”gi Qonun, Oila kodeksi, Jinoyat kodeksi va boshqa normativ-huquqiy hujjatlar voyaga yetmaganlarning huquq va manfaatlarini himoya qilishning muhim kafolati hisoblanadi.

Shuningdek, globallashuv va axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi natijasida voyaga yetmaganlarni turli salbiy axborotlar, kiberjinoyatlar, zo‘ravonlik va huquqbuzarliklardan himoya qilish masalasi ham dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Shu bois bolalarning huquqiy himoyasini kuchaytirish, ularning huquqiy ong va madaniyatini yuksaltirish hamda xavfsiz ijtimoiy muhit yaratish bugungi kunning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

Asosiy qism

O‘zbekiston Respublikasida voyaga yetmaganlar huquqlarini himoya qilish masalasi mustaqillikning ilk yillaridan boshlab davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida shakllantirildi. Chunki har qanday davlatning kelajagi yosh avlodning qanday tarbiya topishi, qanday bilim va huquqiy himoyaga ega bo‘lishi bilan bevosita bog‘liq hisoblanadi. Shu sababli

mamlakatimizda bolalarning huquq va manfaatlarini himoya qilishga qaratilgan mustahkam huquqiy tizim yaratilgan.

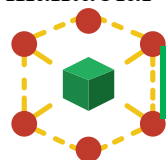
Voyaga yetmaganlar huquqlarining asosiy huquqiy kafolatlari, avvalo, O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida belgilangan. 1992-yil 8-dekabrda qabul qilingan Konstitutsiyada inson huquq va erkinliklari oliy qadriyat sifatida e’tirof etilgan bo‘lsa, 2023-yilda yangi tahrirdagi Konstitutsiyada bolalar huquqlarini himoya qilishga yanada kuchli e’tibor qaratildi. Xususan, unda davlat bolalarning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini ta’minlashi, ularning jismoniy, aqliy hamda madaniy rivojlanishi uchun zarur shart-sharoitlar yaratishi belgilab qo‘yilgan.

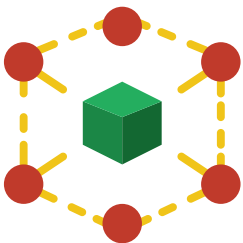
Voyaga yetmaganlar huquqlarini himoya qilish sohasidagi eng muhim normativ-huquqiy hujjatlardan biri bu 2008-yil 7-yanvarda qabul qilingan “Bola huquqlarining kafolatlari to‘g‘risida”gi Qonundir. Mazkur qonun 32 moddadan iborat bo‘lib, unda bolalarning asosiy huquqlari, davlat kafolatlari hamda ularni himoya qilish mexanizmlari aniq belgilab berilgan. Ushbu qonunga ko‘ra, har bir bola yashash, ism-familiyaga ega bo‘lish, oilada yashash va tarbiyalanish, ta’lim olish, sog‘lig‘ini saqlash hamda erkin fikr bildirish huquqiga ega hisoblanadi. Bundan tashqari, bolalarni majburiy jalb qilish, ularga nisbatan zo‘ravonlik qilish yoki ekspluatatsiya qilish taqiqlanadi.

Voyaga yetmaganlar huquqlarini himoya qilishda Oila kodeksi ham muhim ahamiyat kasb etadi. 1998-yilda qabul qilingan mazkur kodeksda ota-onalarning farzand oldidagi majburiyatlari, bolalarning oilada yashash va tarbiya olish huquqlari mustahkamlangan. Oila kodeksiga ko‘ra, ota-onalar voyaga yetmagan farzandlarini boqish, tarbiyalash, ularning sog‘lig‘i va ta’limi uchun mas’ul hisoblanadi. Agar ota-onalar ushbu majburiyatlarni bajarmasa yoki bolaga nisbatan zo‘ravonlik qilsa, ular qonuniy javobgarlikka tortilishi mumkin.

Bundan tashqari, O‘zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi va Ma’muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeksida ham voyaga yetmaganlarning huquqlarini himoya qilishga oid bir qator normalar mavjud. Jumladan, Jinoyat kodeksida voyaga yetmaganlarni jinoyat sodir etishga jalb qilish, odam savdosi, zo‘ravonlik, jinsiy daxlsizlikka qarshi jinoyatlar uchun og‘ir javobgarlik choralari belgilangan. Bu esa bolalarni turli xavf va tahdidlardan himoya qilishda muhim huquqiy asos bo‘lib xizmat qiladi. O‘zbekiston xalqaro huquq normalariga ham katta e’tibor qaratmoqda. Xususan, mamlakatimiz 1992-yilda BMTning “Bola huquqlari to‘g‘risida”gi Konvensiyasiga qo‘shilgan. Ushbu Konvensiya 1989-yil 20-noyabrda qabul qilingan bo‘lib, unda bolalarning yashash, rivojlanish, ta’lim olish va himoyalani huquqlari xalqaro darajada mustahkamlangan. Konvensiyaga qo‘shilish orqali O‘zbekiston bolalar huquqlarini xalqaro standartlar asosida himoya qilish majburiyatini olgan.

Hozirgi kunda mamlakatimizda voyaga yetmaganlarni ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash, yetim va ota-ona qaramog‘idan mahrum bo‘lgan bolalarni himoya qilish, nogironligi bo‘lgan bolalarga yordam ko‘rsatish bo‘yicha ham keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Ayniqsa, ta’lim tizimida amalga oshirilayotgan o‘zgarishlar, Prezident maktablari, ixtisoslashtirilgan maktablar va

yoshlar siyosatiga oid dasturlar bolalarning bilim olish huquqini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shuningdek, internet va axborot texnologiyalarining rivojlanishi natijasida voyaga yetmaganlarni kiberjinoyatlar va zararli axborotlardan himoya qilish masalasi ham dolzarb bo'lib qolmoqda. Shu sababli davlat tomonidan bolalarning axborot xavfsizligini ta'minlash, ularni internet orqali sodir etiladigan tahdidlardan himoya qilishga qaratilgan qonunchilik va profilaktik choralar kuchaytirilmoqda. Umuman olganda, O'zbekistonda voyaga yetmaganlar huquqlarini himoya qilish bo'yicha mustahkam huquqiy baza shakllangan bo'lib, bu tizim bolalarning huquq va manfaatlarini ta'minlash, ularning barkamol avlod bo'lib voyaga yetishi uchun muhim asos bo'lib xizmat qilmoqda.

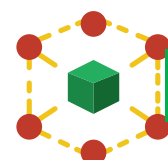
Xulosa

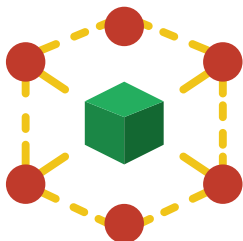
Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston Respublikasida voyaga yetmaganlar huquqlarini himoya qilish bo'yicha mustahkam huquqiy tizim shakllantirilgan. Konstitutsiya, "Bola huquqlarining kafolatlari to'g'risida"gi Qonun, Oila kodeksi, Jinoyat kodeksi hamda boshqa normativ-huquqiy hujjatlar bolalarning huquq va manfaatlarini himoya qilishning muhim huquqiy asosi hisoblanadi. Shu bilan birga, O'zbekistonning BMTning "Bola huquqlari to'g'risida"gi Konvensiyasiga qo'shilgani mamlakatimizda bolalar huquqlarini xalqaro standartlar asosida himoya qilishga xizmat qilmoqda.

Bugungi kunda davlat tomonidan voyaga yetmaganlarning ta'lim olishi, sog'lom ulg'ayishi, ijtimoiy himoyasi va xavfsizligini ta'minlash bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Ayniqsa, yoshlarni turli salbiy illatlar, zo'ravonlik, jinoyatchilik hamda internet tarmog'idagi zararli axborotlardan himoya qilish masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bu esa kelajak avlodning barkamol, bilimli va huquqiy ongga ega bo'lib voyaga yetishida muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, voyaga yetmaganlar huquqlarini himoya qilish samaradorligini yanada oshirish uchun aholining huquqiy madaniyatini yuksaltirish, ota-onalar mas'uliyatini kuchaytirish, huquqni muhofaza qiluvchi organlar faoliyatini takomillashtirish hamda xalqaro tajribalarni keng joriy etish zarur hisoblanadi. Chunki bolalar huquqlarini himoya qilish nafaqat davlatning, balki jamiyatning ham muhim vazifalaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining "Bola huquqlarining kafolatlari to'g'risida"gi Qonuni, 2008-yil.
3. O'zbekiston Respublikasining Oila kodeksi. – Toshkent, 1998.
4. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi. – Toshkent, 1994.
5. BMTning "Bola huquqlari to'g'risida"gi Konvensiyasi, 1989-yil.

6. Islomov Z. M. Inson huquqlari nazariyasi. – Toshkent: Adolat, 2020.
7. Saidov A. X. O‘zbekiston Respublikasida inson huquqlari himoyasi. – Toshkent, 2019.
8. Odilqoriyev X. Davlat va huquq nazariyasi. – Toshkent: Adolat, 2018.
9. Yuridik ensiklopediya. – Toshkent: O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2010.
10. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti farmon va qarorlari to‘plami. – Toshkent, 2024.

